

*Лисенко Олександр Євгенович,
доктор історичних наук, професор., член-кор. НАНУ, ІУ НАНУ,
Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)*

ДИПЛОМАТІЯ «УМИРОТВОРЕННЯ АГРЕСОРА»: ІСТОРИЧНІ АСОЦІАЦІЇ ТА СУЧАСНІ НАСЛІДКИ

У всі часи прагнення відвернути можливу війну вважалося вершиною дипломатичного мистецтва – надто велику ціну доводилося платити за вторгнення ворога. З часом засоби замирення розширювалися, однак слід визнати, що випадків відмови агресорів від своїх попередніх намірів через зусилля дипломатів і перемовини сторін конфлікту історія знає небагато. Як правило, до війн готуються тривалий час, витрачаючи на це значні матеріальні ресурси, тому змінювати рішення про напад на іншу країну керівники держав-агресорів можуть переважно під тиском несприятливих обставин чи усвідомлення безперспективності воєнних авантур. Та, як би там не було, лише у ХХ та на початку ХХІ століть відомо кілька спроб попередити збройні зіткнення мирним шляхом, які мали різні результати і вплив на міжнародну ситуацію.

Класичним прикладом політики «умиротворення» агресора вважаються дії європейських демократій, спрямовані на стримування лідерів держав з тоталітарними режимами, насамперед, нацистської Німеччини і фашистської Італії, які відкрито проголосили курс на територіальні завоювання і протистояння зі «старими» імперіями – Великою Британією і Францією. У науковому дискурсі якось випадає ще один «молодий хижак» з неабиякими глобальними апетитами – більшовицький СРСР, який в особі Й. Сталіна націлювався на роль світового гравця. Не слід залишати поза увагою те, що Лондон і Париж, попри всі зусилля, спрямовані на створення системи колективної безпеки на континенті, у середині 1930-х років намагалися шляхом переговорів знайти прийнятне місце для СРСР у складній системі міжнародних координатів. Але амбіційний кремлівський лідер не піддався на умовляння західних дипломатів і продовжував реалізовувати власну зовнішньополітичну стратегію, засновану на силі й експансії.

У 1935-1936 рр., за фактичної бездіяльності Ліги Націй як інструменту стримування агресорів Італія вела війну проти Ефіопії, в результаті якої анексувала цю країну.

У березні 1936 р., порушивши Локарнську угоду 1925 р., Німеччина ввела свої війська до Рейнської демілітаризованої зони. Ліга Націй обмежилася осудом Берліна за порушення міжнародного договору. Натомість впливові держави фактично усунулися від протидії реваншистам. Тодішній прем'єр-міністр Великої Британії С. Болдуїн висловив переконання, що агресивний крок Німеччини «не несе загрози воєнного конфлікту». У такий спосіб було де-факто визнано право Райху на «повернення німецьких історичних земель».

Поступки з боку традиційних опонентів тільки додали впевненості керівникам агресивних держав. Контакти з Берліном, який демонстрував усе

рішучішу позицію, зрештою, підштовхнули британське і французьке керівництво до «компромісних» кроків. Однак спочатку жертвою такого курсу стала Австрія, яку А. Гітлер без жодних негативних наслідків окупував та приєднав до III Райху («аншлюс», березень 1938 р.), а потім – Чехословаччина («Мюнхенська змова», вересень 1938 р.) В аналогічній парадигмі слід трактувати поступки Угорщині, яка, скориставшись складним становищем Праги, окупувала частину території цієї держави, а також Карпатську Україну – молоду українську державу, що постала на місці автономної Підкарпатської Русі.

Москва розв'язала «Зимову війну» проти Фінляндії, «відрізавши» від маленького скандинавського сусіди шмат стратегічно важливої у балтійському регіоні території.

Одним із прямих наслідків політики «умиротворення» стало німецько-радянське зближення, закріплене низкою двосторонніх договорів. Поділ Центральної та Східної Європи на «сфери впливу», згідно з «пактом Молотова-Ріббентропа» між СРСР і III Райхом, став прелюдією Другої світової на континенті, що принесла справжню гуманітарну й економічну катастрофу, насамперед для України.

Однак уроки історії погано засвоюються тими, хто отримує надто багато влади і можливостей, але не спроможний мислити у категоріях історичної відповідальності.

Усіляко підігруючи путінській Росії у її прагненні «піднятися з колін», західний демократичний світ так і не усвідомив природу російського імперсько-колоніального світосприйняття. Декларуючи загальнолюдські цінності, принципи свободи, поваги до вибору кожного народу, дотримання територіальної цілісності інших держав, Захід і РФ фактично сповідують «право сильного». Сприяючи економічному зростанню Росії (а фактично – збагаченню олігархічних груп, наближених до Путіна), провідні світові гравці заохочували апетити російського диктатора. Події у Придністров'ї, Грузії, Україні не знайшли гідної відповіді. Навпаки, намагаючись завдяки поступкам домогтися злагіднення курсу на реінкарнацію Російської імперії, західні лідери зміцнили позиції Кремля і дали йому карт-бланш на агресивні війни. Про те, як економічні поступки та політичні реверанси «замирювали» російського вождя і як це поставило світ перед необхідністю вдовольняти його забаганки, доказово і яскраво розповідається у книзі американської дослідниці Рейчел Меддоу «Прорив» [1]. Ставши членом «клубу світових лідерів», кремлівський правитель цілковито ігнорує міжнародне право, принципи співіснування в рамках ООН, диктує іншим країнам власну волю.

Переконавшись у тому, що жодна держава світу не стане на заваді поверненню «перлини Російської імперії» – України до її лона, Путін після тривалої гібридної війни вдався до відкритої агресії, захопивши Кримський півострів і частину українського Донбасу. А що ж гаранті безпеки для України, які підписали Будапештський меморандум і залишили Україну без зброї, здатної захистити її на випадок війни? Попри гучні заяви про «стурбованість» ситуацією, яка постійно погіршувалася й погіршується, вони й далі сповідують засади політики «умиротворення» агресора. Навесні 2014 р. у рамках Женевського

формату (Росія, Україна, США і ЄС) підписано угоду про припинення будь-яких форм насильницького розв'язання «конфлікту», розпуск незаконних збройних формувань, створення моніторингової місії Організації з безпеки та співробітництва у Європі, на яку покладалося спостереження за дотримання угоди. Однак Росія продовжила курс на створення «Новоросії» у південно-східних регіонах України, що спричинило початок українською стороною Антитерористичної операції.

У рамках «Норманського формату» були підписані т. зв. Мінські угоди, якими в нормувалися питання припинення вогню та умов врегулювання «конфлікту». І вкотре в торгах з Росією західні лідери йшли на поступки Путіну. Так, восени 2015 р. міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмаєр запропонував українському керівництву надати тимчасовий статус т. зв. «ДНР» і «ЛНР». Така позиція по суті підігрувала Кремлю і сприяла просуванню його лінії на переговорах і саботуванню Мінських угод.

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну спричинило шок у європейської та американської політичної еліти, але докорінно не змінило стратегічного курсу та методи стримування Росії. Економічні санкції проти РФ значною мірою амортизувалися акумульованими накопиченнями та новими надходженнями від продажу вуглеводневих енергоносіїв. Нерішучість Заходу у забезпеченні України необхідними видами та обсягами озброєння, магічний страх перед «червоними лініями», якими окультно маніпулює Москва, розчищають дорогу російській агресії та віддаляють мирне врегулювання.

Радник з національної безпеки президента США Д. Трамп у 2017-2018 рр., генерал-лейтенант сухопутних військ Герберт Макмастер у книзі «Поля битв. Боротьба за захист вільного світу» констатував: «У лютому 2022 року стало до болю очевидно, що Україна, Сполучені Штати Америки та їхні західні партнери зробили недостатньо, аби переконати Владіміра Путіна, що той не досягне своїх цілей в Україні шляхом нового брутального вторгнення. Президент Сполучених Штатів Америки Джо Байден та європейські лідери, як і їхні попередники, доклали всіх можливих зусиль, аби задобрити російського президента та запевнити його у своєму прагненні розвивати стабільні відносини. Байден кинув виклик Конгресу, відмовившись накласти санкції на газогін «Північний потік-2», в односторонньому порядку продовжив виконання з боку США умов нового Договору про скорочення стратегічних озброєнь (Росія аналогічного кроку не зробила) і вже під час своєї першої закордонної поїздки вшанував Путіна двостороннім самітом. Поки російський лідер накопичував війська на кордонах України, Байден вивів військово-морські сили США із Чорного моря, відмовився відправити Україні додаткове озброєння» [2].

Прихід до влади у США Д. Трампа знаменує нову фазу політики «умиротворення». Недалекоглядні й некомпетентні, часто спонтанні дії сучасної американської адміністрації підживлюють сподівання військово-політичного керівництва РФ на те, що вдасться розколоти союз США і Європи і захопити Україну. Цілком очевидно, що люди при владі у Вашингтоні погано знають історію та її уроки. Час неминуче вкаже на їхні стратегічні помилки, які так дорого коштують Україні, Америці і всьому людству.

Отже, брак політичної волі, стратегічного прогнозування й адекватних рішень, спроби «умиротворення» агресора спричиняють катастрофічні збройні зіткнення, які мають довготривалі негативні наслідки і супроводжуються величезними людськими і матеріальними втратами.

Література:

1. Меддоу Рейчел. Прорив. Корумпована демократія, держава-вигнанка Росія і найбагатша, найбільш руйнівна промисловість на земній кулі. / Пер. з англ. А.Акуленко. К.: Вид група. КМ-БУКС, 2020.

2. Макмастер Герберт. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу. /Передм. Надії Коваль. К: Наш Формат, 2023. С. 412.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.